

Analiza Matematyczna I

Wydział Nauk Ekonomicznych

wykład III

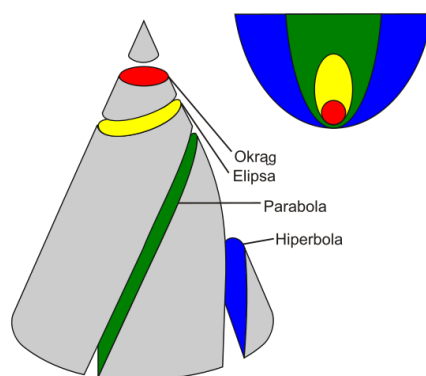
Uniwersytet Warszawski
semestr zimowy

Wstęp do Analizy

Krzywe i powierzchnie stopnia drugiego

Krzywe stożkowe

Definicja. *Krzywe stożkowe (krzywe stopnia drugiego) na płaszczyźnie $\mathbb{R}^2$ to krzywe powstałe przez przecięcie powierzchni stożkowej w $\mathbb{R}^3$ płaszczyzną. Krzywymi stożkowymi są elipsy, parabole i hiperbole.*

Elipsa

Definicja. *Elipsa to zbiór punktów na płaszczyźnie, których suma odległości od dwóch ustalonych punktów (zwanymi ogniskami elipsy) jest stała.*

Uwaga

Jeśli ogniska elipsy się pokrywają, to elipsa ta jest okręgiem.

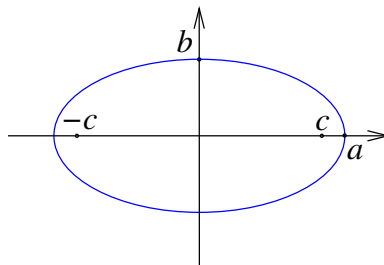
Stwierdzenie. Równanie elipsy w $\mathbb{R}^2$ o ogniskach $(-c, 0)$, $(c, 0)$ dla $c \geq 0$ ma postać

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1, \quad a \geq b > 0,$$

gdzie $a^2 - b^2 = c^2$ oraz a, b to długości półosi elipsy.

Definicja. Mimośród elipsy to liczba

$$e = \frac{c}{a} < 1.$$

Rysunek 1: Elipsa.

Uwaga. Jeśli wiązka promieni świetlnych wychodzi z jednego ogniska elipsy, to po odbiciu się od tej elipsy skupia się w drugim ognisku.

Parabola

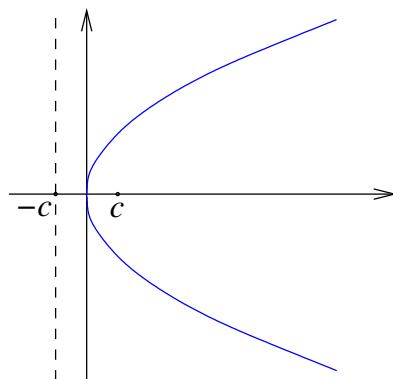
Definicja. Parabola to zbiór punktów na płaszczyźnie, których odległości od ustalonego punktu (zwanego *ogniskiem* paraboli) i ustalonej prostej (zwanej *kierownicą* paraboli) są równe.

Stwierdzenie. Równanie paraboli w $\mathbb{R}^2$ o ognisku $(c, 0)$ i kierownicy $x = -c$ dla $c \geq 0$ ma postać

$$y^2 = 4cx,$$

gdzie $(0, 0)$ to wierzchołek paraboli.

Uwaga. Jeśli wiązka promieni świetlnych wychodzi z ogniska paraboli, to po odbiciu się od tej paraboli daje wiązkę promieni równoległych.

Rysunek 2: Parabola.

Hiperbola

Definicja. *Hiperbola* to zbiór punktów na płaszczyźnie, dla których wartość bezwzględna różnicy odległości od dwóch ustalonych punktów zwanych *ogniskami* hiperboli) jest stała.

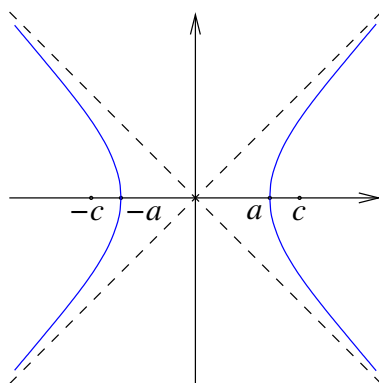
Stwierdzenie. *Równanie hiperboli w $\mathbb{R}^2$ o ogniskach $(-c, 0)$, $(c, 0)$ dla $c \geq 0$ ma postać*

$$\frac{x^2}{a^2} - \frac{y^2}{b^2} = 1, \quad a, b > 0,$$

gdzie $a^2 + b^2 = c^2$ oraz $(-a, 0)$, $(a, 0)$ to wierzchołki hiperboli.

Definicja. *Mimośród* hiperboli to liczba

$$e = \frac{c}{a} > 1.$$

Rysunek 3: Hiperbola.

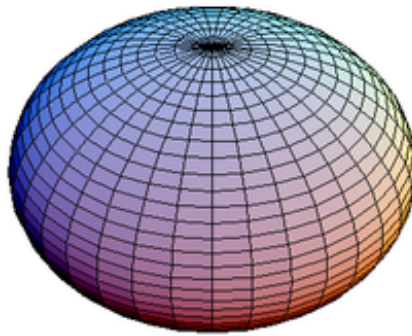
Przykłady powierzchni stopnia drugiego (kwadryk) w $\mathbb{R}^3$

Definicja. *Elipsoida* ma równanie postaci

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} + \frac{z^2}{c^2} = 1, \quad a, b, c > 0.$$

Uwaga

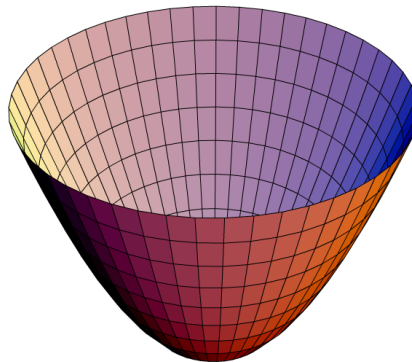
Jeśli $a = b = c$, to elipsoida ta jest sferą.

Rysunek 4: Elipsoida.

Definicja. *Paraboloida eliptyczna* ma równanie postaci

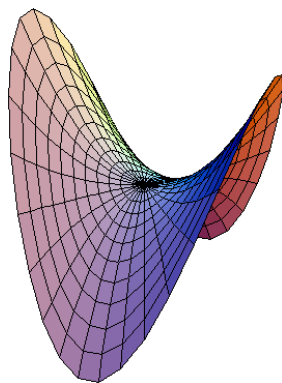
$$z = \frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2}, \quad a, b > 0.$$

Rysunek 5: Paraboloida eliptyczna.

Definicja. *Paraboloida hiperboliczna (powierzchnia siodłowa)* ma równanie postaci

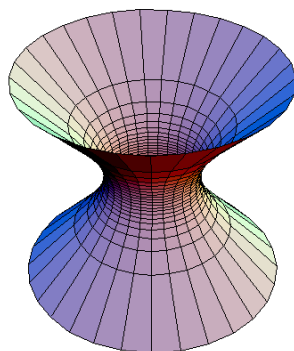
$$z = \frac{x^2}{a^2} - \frac{y^2}{b^2}, \quad a, b > 0.$$

Rysunek 6: Paraboloida hiperboliczna.

Definicja. *Hiperboloida jednopowłokowa* ma równanie postaci

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} - \frac{z^2}{c^2} = 1, \quad a, b, c > 0.$$

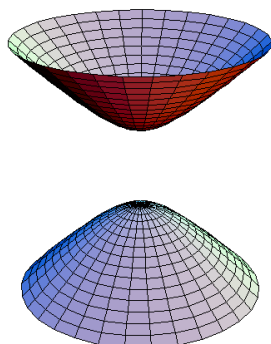
Rysunek 7: Hiperboloida jednopowłokowa.

Definicja. *Hiperboloida dwupowłokowa* ma równanie postaci

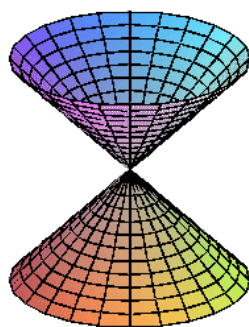
$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} - \frac{z^2}{c^2} = -1, \quad a, b, c > 0.$$

Definicja. *Eliptyczna powierzchnia stożkowa* ma równanie postaci

$$z^2 = \frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2}, \quad a, b > 0.$$

Rysunek 8: Hiperboloida dwupowłokowa.

Rysunek 9: Powierzchnia stożkowa.

Definicja. *Eliptyczna powierzchnia walcowa* ma równanie postaci

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1, \quad a, b > 0.$$

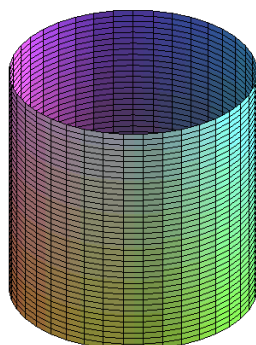
Średnie

Średnia potęgowa

Definicja. Średnią potęgową rzędu $p \in \mathbb{R} \setminus \{0\}$ liczb $a_1, \dots, a_n$ nazywamy liczbę

$$\mu_p = \left(\frac{a_1^p + \dots + a_n^p}{n} \right)^{\frac{1}{p}}.$$

Uwaga. Zakładamy, że wszystkie potęgi są dobrze zdefiniowane (tak jest np. dla $p \in \{1, 2\}$ i $a_1, \dots, a_n \in \mathbb{R}$ lub $p = -1$ i $a_1, \dots, a_n \in \mathbb{R} \setminus \{0\}$ lub $p \in \mathbb{R} \setminus \{0\}$ i $a_1, \dots, a_n > 0$ etc.).

Rysunek 10: Powierzchnia walcowa.

Szczególne przypadki

Definicja ($a_1, \dots, a_n \in \mathbb{R}$).

- Średnia arytmetyczna $A = \frac{a_1 + \dots + a_n}{n}$ ($p = 1$)
- Średnia harmoniczna $H = \frac{n}{\frac{1}{a_1} + \dots + \frac{1}{a_n}}$ ($p = -1$)
- Średnia kwadratowa $K = \sqrt{\frac{a_1^2 + \dots + a_n^2}{n}}$ ($p = 2$)

Określamy dodatkowo μ_p dla $p = 0$ jako

Definicja ($a_1, \dots, a_n \geq 0$).

- Średnia geometryczna $G = \sqrt[n]{a_1 \cdots a_n}$

Nierówność o średnich

Twierdzenie. Niech $a_1, \dots, a_n > 0$. Wtedy dla każdego $p_1, p_2 \in \mathbb{R}$,

$$\text{jeśli } p_1 \leq p_2, \quad \text{to } \mu_{p_1} \leq \mu_{p_2}.$$

W szczególności, $H \leq G \leq A \leq K$, czyli

$$\frac{n}{\frac{1}{a_1} + \dots + \frac{1}{a_n}} \leq \sqrt[n]{a_1 \cdots a_n} \leq \frac{a_1 + \dots + a_n}{n} \leq \sqrt{\frac{a_1^2 + \dots + a_n^2}{n}}.$$

Uwaga. Równość zachodzi tylko gdy $a_1 = \dots = a_n$.

Średnia ważona

Definicja. (Arytmetyczną) *średnią ważoną* liczb $a_1, \dots, a_n \in \mathbb{R}$ z wagami $t_1, \dots, t_n \in [0, 1]$, gdzie $t_1 + \dots + t_n = 1$, nazywamy liczbę

$$t_1 a_1 + \dots + t_n a_n.$$

Uwaga. Jeśli wszystkie wagi są równe, to średnia ważona jest zwykłą średnią arytmetyczną.

Uwaga. Można też zdefiniować inne średnie ważne (geometryczną, harmoniczną etc.)

Przykład. Ocena na koniec roku z pewnego przedmiotu jest wyliczana według wzoru

$$\text{ocena} = 20\% \text{ oceny z ćwiczeń} + 80\% \text{ oceny z egzaminu}.$$

Przykład. Średni ważony koszt kapitału *WACC* (*Weighted Average Cost of Capital*) w finansowaniu inwestycji definiuje się jako

$$t_1 K_1 + \dots + t_n K_n,$$

gdzie K_j jest kosztem j -tego składnika kapitału, a waga t_j określa wielkość udziału tego składnika w źródłach finansowania tej inwestycji.

Paradoks Simpsona

Ocena poszczególnych grup przy pomocy średniej ważonej zmienia się, gdy grupy oceniamy wspólnie.

Przykład. W czasie badań statystycznych testowano skuteczność dwóch leków (A i B) u kobiet i mężczyzn. W pierwszym badaniu lek A podziałał u 60 kobiet na 100 (skuteczność 60%), a lek B u 7 kobiet na 10 (skuteczność 70%). W drugim badaniu lek A podziałał u 4 mężczyzn na 10 (skuteczność 40%), a lek B u 50 mężczyzn na 100 (skuteczność 50%). W obu badaniach lek B wykazał zatem większą skuteczność, niż lek A. Jednak biorąc pod uwagę łącznie oba badania, lek A podziałał u 64 osób na 110 (skuteczność ok. 58%), a lek B podziałał u 57 osób na 110 (skuteczność ok. 52%). Większą skuteczność wykazał zatem lek A.

Oprocentowanie lokat i kredytów — procent składany

Procent składany

Pytanie

Jak zmienia się wartość wkładu na lokacie bankowej, gdy odsetki są do niego wielokrotnie doliczane (kapitalizowane)?

Wzór na procent składany

Założmy, że oprocentowanie (nominalne) lokaty wynosi $p\%$ w skali rocznej, a odsetki naliczane są n razy w roku. Wtedy wartość wkładu na lokacie po k latach wynosi

$$w_k = w_0 \left(1 + \frac{p}{100n}\right)^{nk},$$

gdzie w_0 jest wkładem początkowym. Wartość w_1 to efektywny zysk po 1 roku. Efektywne oprocentowanie lokaty wynosi $100 \frac{w_1 - w_0}{w_0} \% = 100 \left(\left(1 + \frac{p}{100n}\right)^n - 1 \right) \%$ w skali roku.

Stwierdzenie. Dla każdego $x > 0$, ciąg $b_n = \left(1 + \frac{x}{n}\right)^n$ jest ściśle rosnący (tzn. $b_{n+1} > b_n$ dla każdego $n \in \mathbb{N}$).

Dowód.

$$\begin{aligned} \frac{b_{n+1}}{b_n} &= \frac{\left(1 + \frac{x}{n+1}\right)^{n+1}}{\left(1 + \frac{x}{n}\right)^n} = \left(\frac{1 + \frac{x}{n+1}}{1 + \frac{x}{n}}\right)^{n+1} \left(1 + \frac{x}{n}\right) \\ &= \left(\frac{(n+1+x)n}{(n+1)(n+x)}\right)^{n+1} \frac{n+x}{n} = \left(\frac{n^2 + n + xn}{n^2 + n + xn + x}\right)^{n+1} \frac{n+x}{n} \\ &= \left(1 - \frac{x}{n^2 + n + xn + x}\right)^{n+1} \frac{n+x}{n} \\ &\stackrel{\text{nier. Bern.}}{>} \left(1 - \frac{(n+1)x}{n^2 + n + xn + x}\right) \frac{n+x}{n} = \left(1 - \frac{x}{n+x}\right) \frac{n+x}{n} \\ &= \frac{n}{n+x} \frac{n+x}{n} = 1. \end{aligned}$$

□

Uwaga. To stwierdzenie wynika również z nierówności o średnich.

Inny dowód stwierdzenia

Niech $a_1 = \dots = a_n = 1 + \frac{x}{n}$, $a_{n+1} = 1$.

Wtedy z nierówności między średnią geometryczną i arytmetyczną mamy

$$\left(1 + \frac{x}{n}\right)^{\frac{n}{n+1}} < \frac{n \left(1 + \frac{x}{n}\right) + 1}{n+1},$$

co daje

$$b_n = \left(1 + \frac{x}{n}\right)^n < \left(\frac{n+x+1}{n+1}\right)^{n+1} = \left(1 + \frac{x}{n+1}\right)^{n+1} = b_{n+1}.$$

□

Wniosek. Przy stałym nominalnym oprocentowaniu rocznym lokaty, im częściej są naliczane odsetki, tym większe jest oprocentowanie efektywne.

Uwaga. Lokata o niższym oprocentowaniu nominalnym, ale częstszej kapitalizacji odsetek może być korzystniejsza od lokaty o wyższym oprocentowaniu nominalnym, ale rzadszej kapitalizacji.

Przykład. Załóżmy, że oprocentowanie lokaty A wynosi 20% w skali roku, przy miesięcznej kapitalizacji odsetek, a oprocentowanie lokaty B wynosi 21% w skali roku, przy rocznej kapitalizacji odsetek.

Wtedy przy wkładzie początkowym w_0 , wysokość wkładu po 1 roku na lokacie A wynosi $w_0 \left(1 + \frac{0.2}{12}\right)^{12} \approx 1,2194w_0$, a na lokacie B wynosi $1,21w_0$.